

PAMILIA BEARTSU BATEN EZIN BIZIA

J. M. Etxaburu «Kamiñazpi»

Etxe utsa gerra utsa, esan oi da.

Beti olan danik ez dogu esango baiña beartasuna, pobrezia, pamilietako bakearen areriorik andiena dala bai.

Jose Manuel eta Bixenta senar-emazteak, alkar, ondo maite eben. Baiña familiako premiñai ezin erantzunik bizi ziran eta bein baiño geiagotan eztabaida garratzak izan zituen.

Eguerdi aretan suak artuta joan zan etxera, Jose Manuel, lantegitik. Ez zan gitxiagotarako izan bere. Lantegiko atean beste bategaz kamioia ustutzen ziarduala argi diruaren batu-zaillea eskuan patureagaz urreratu jakon.

—Zure emazteak, Bixenta'k bialdu nau zeugana zeuk orda-induko daustazula ta.

—Txantxetan ibilliko zara orratio. Ezetarako bearrik izaten ez dodala ta lanera aldean sekula dirudik ez dodala eroten ondo daki nire emazteak.

—Txantxetan ibilteko asti la gogorik ez daukat nik. Zue-nean legez danetatik urteten ba dot bereala ez ditut neure lanak amaituko.

Ta geiago berbarik egin barik asarre antzean alde egin eban.

Bereala konturatu zan Jose Manuel jaso zanagaz. Illaren azkenetan egozan eta bere emazteak ez eban eukiko zegaz ordaindu.

Alboan eban langille lagunak bere igarri eban zer jaso zan. Ta beste aldera begiraturik nai ezean legez alango irribarre antzeko arpegia ipiñi eban.

Jose Manuel konturatu zan lagunari irribarrez eta zera lotsaturik arpegia gorri-gorri jarri jakon.

Laneko lagun a Jose Manuel baiño geiago ez zan ezetan; irabazi bero bardin egiten eben. Baiña etxean ez eben ainbeste premiñarik eta beti goitik bera begiraten eutsan Jose Manuel'eri. Bateri baiño geiagori jakin eragingo eutsan ikusi edo entzun ebana. Bai orixe!

Onetxek atsekabetuten eban geienbat Jose Manuel. Kosme Panparroi'ren aurrean ain beartsu agertu bearra. (Olantxe deitzen eutsen errian Jose Manuel'en laneko lagunaren etxekoai.)

Jose Manuel'eri berba egiteko gogoak ederto joan jakozan. Ori jazo zanean goizeko amarrak inguru ziran eta eguerdirarte aren aotik berba batek ez eban urten.

Bazkaltzera joateko ordua zala adierazten eban turruna entzun zanean laster egin zituan etxerako bideak.

Zarbarkeriz atea jo eban eta zer jazoten ete zan kexu iragi eutsan andreak. Barrura sartu ta atea itxiaz batera esku gorrakaz beso bietatik eldu eutsan Jose Manuel'ek bere andreak ta begiak amorrutaz urten bearren esan eutsan:

—Zoratuta al zagoz?

Bixenta bera geratu zen senarrari zoroaldiren batek erasoten ete eutsan aren arpegi amorratua ta gogorkeriak ikusita.

—Zer dakarzu gizona?

—Zer dakardan diñostazu arraio orrek emon daustazun lotsariagaz?

—Nik lotsaria zuri emon? Esaidazu aguro ni zoratu baiño len argi ta garbi zer jazoten dan.

—Zelan bururatu jatzu argi kobradorea nigana bialtzea? Bakarrik nengoala urreratu bajatan ez nintzan ainbeste estutuko, lenago bere egun batean eziñean urrengoan ordaindu izan dautsagu ta. Baiña Kosme'ren aurrean esan daust zuk ez dautsazula ordaindu ta nik ordainduko dautsadala ta nigana bialdu dozula. Irri ta barre ederrik egingo dabe gaur Kosme'nean argiaren kontutxoa ordaintzera bere ez garala eltzen ikusita.

—Argitako ganorabakoa! Aitaren, semearen...! Datorren astean joango nintzakiola ordaintzera, beste barbarik nire aotik ez dau urten. Ez, ezin ordaindu deiodanik ta gitxiago oraindik zugana joateko.

Emaztearen berbak asko nasaitu eben Jose Manuel.

—Auzi au dala ta argi diru batutzailleagaz ezer izango bagendu erriak barre egingo leuskigu, bestelan musturrak ausiko neuskioz, oilloari alangoari, esan eban.

Begiak malkoz bete jakozan Bixenta'ri. Bazkaria atara eban baiña umeak bakarrik jan eben. Senar-emazteak ez barbarik ez jan.

Jose Manuel'ek lanerako jagitean jarrita egoan emazteari musu txiki bat emon eutsan. Bizenta'k, barbarik barik eta begiratu barik artu eutsan musua ta begietatik bera etorkion malkoagaz arpegia apur bat busti eutsan senarrari. Ta onek atzaparragaz igurtzi ta urten eban lantegira.

Bene benetan alkar maite ebela esan bearrik ez dago. Baiña ezkondu ziran ezkeroko urteak latzak jakezan. Jaungoikoak ederto umez bete zituan. Zortzi urteko mutiltxoa eben umeetatik zarrena ta ondoren beste bost seme alaba. Guztira sei. Ta makal samarrak. Ama bera bere, nundik bere ez eban eta, ez zan bear aiña sendotzen. Umeak alkarren gaiñean zitualako ama makal ta ama makal egoalako umeak bere makal jaiotzen ziran.

Luzarreta'ren lantegian lan egiten eban Jose Manuel'ek. Ezkondu arte baserri lanetan jardun eban eta ez eban ezer ikasi ta pioi lana zan berea. Bateri bultza ta besteari tira. Irabazia lantegiko gitxiena.

Nagusiaren jauregiko mugen barruan egoan etxetxoan bizi ziran. Loretegia zaindu eta beste zeregin batzuen ordeztu etxea ordaindu bearrik ez euken. Baiña ori gora-bera zortzi laguneko sendiak asko bear eban.

Nagusiaren emaztea, Luisa andrea, elizkoia zan. Egunero Gure Jauna artzen eban eta ba-ekian beartsuak laguntzen. Baiña alan bere beartsuak maitasun andirik eukan itxurarik ez eban emoten.

Nagusia, ostera, ez zan elizan sartzen ezkontza, illeta ta olangoetan izan ezik. Gaztetan sozialista amorratua izan zan. Esku langille ona izan zan eta nagusi eta langille arteko eztabaida ta auzietan langilleen ordezkari ta buru izandakoa.

España'ko guda ostean, lenengoan ona etortetik ez da Venezuela'ra joan zan eta asieran gorriak ikusi bazituan bere amat bat urtera berak bere zenbat diru eukan ez ekiala biurto zan errira.

Emen erraminta lantegia ipiñi eban. Urte onak ziran olango kontuetarako ta gorakada ikaragarria egin eban.

Orain gaztetako konturik ez dau nai entzun bere. Sendo lan egiñaz gora igon ebala berak; iñori ez eutsala ezer ostu. Bera gaztea zanean baiña milla bidar obeto bizi dirala orain langilleak, eta milla olango esakera berari entzuten jakoz.

Sekula «Egun on» berbarik aren aotik ez eben entzun langilleak. Erremuskadea bai aguro! Okerrik txikiena ikusteko berebiziko begiak eukazan. Orregaitik lantegian sartzen zala ikustean euren egitekoari zintzoki jarraituaz bururik ez eutsen jasoko langilleak; erdi bildurrez eta erdi gorrotoz.

—Langillea izatea zer dan ez dakien aberatskumeren bat balitz tira, baiña gure ezin biziaren barri jakin, gu legez erdi gosez bitzitakoa izan eta langillearentzat ain biotz gogorrekoa

izan bear dana ez sinistutekoa da — esaten eben sarritan bere langilleak.

—Orratio, beste iñor nagusirek baiño ederragoak artuko ditu gure eguna eltzean — geituten eben.

Luzarreta jaunak arrotasun au eban: Bera beti Jaungoiko bakoa ta askatasun zalea izan zala. Langille zanean legez nagusi izatera eldu zanean bere elizeak ez ebalaz azpian artuko. Jakiña, sorginkeria (berak esaten eban) orreitan sinistu ta bizi nai ebanari bere aske laga bear jakola denpora igarogarri diran beste zaletasun eta jolasetan jarduten dabeenai lagaten jaken legez. Orregaitik bere etxekoai egundo ez eutsela debekau erlijioan sinistu eta biziten.

Ez zan guzurra ziñoana. Beintzat, bere emaztea Katoliko Ekintza ta beste ainbat eliztar batzarretako buru zan. Besteak elizaratzen edo eliza bidea erakusten jarduten eban Luisa'k. Baiña etxean eukan erroi baltzagaz ondo konpontzen zan. Ez dakigu bere senarra eliza bidean ipintzen alegintzen zan ala ez baiña itxurak ziranez alkar ondo artzen eben. Ta jendeak marmarra ugari izaten eban Luisa'ren aurka bera beti santu guztiak jaten ibiltzen zan andrea ain arro ta pozik elizan sartzen ez zan gizonagaz ikustean.

Jose Manuel eta emaztearen bizitzea Luzarreta'ren familiari oso-osorik lotuta egoan. Orregaitik euren jardunetan sarri zituenuen ao miñean nagusiak.

Bizenta'k ez zituan begi onez ikusten bere nagusiak, nai ta beti arpegi alaiatz eta gozoki agurtu. Senarrak osteranoizik bein gogorrak jaurtiten bazituan bere ez eutsen bat bere ezin ikusirik eta gitxiago gorrotorik.

—Bixenta, ez zaite beti bardiña izan. Beartsuak beartsu emen eta mundu guztian len, orain eta gero.

—Jakiña, zeuri, bear dozuna maira ataraten dautsut eta besteak or konpon.

—Jaungoiko maitea! Au norbaitek entzungo baleu gauza onez betekadak egiten ditudala esango leuke. Nik egiten do-

dan beste lanegaz babarrunez edo lentejaz sabela beteteko eskubiderik bere ez ete daukat bada? Ardaupurtxua sekula ez dautsut ekarteko agindu. Ta kalean txikitorik-txikito banebil bere zerbait litzake. Baiña lagunak bere laga egin bear izan ditut ardandegietara ez urreratzeagaitik. Ta olantxe beste gauza guztiak bere; ez zine, ez futbol, ez erre ta ez ezer. Ta alan bere etxe ondatzaille bat bainintzan artzen nauzu.

—Ez Jose Manuel; ez zaukadaz etxe ondatzailletzat. Baiña zure ukapen edo sakrifizio guztiak egiten ditut neuk bere. Ta geiago. Entzun dozu? Geiago bere bai! Zuk, onetik ez bada bere nolabait urdailla beteten dozu. Ta nik? Umeak asi bear eta geienetan goseak sikatzen. Zueri indiaba edo patatea atara ta geratzen dan saldeari ogi pilloa egin eta axe askotan nire bazkaria edo aparria. Ta jantzi ta apainketa kontuan? Zu ta umeak edonora joan zaitekeze edozein legez urtetan dozue ta. Ni ostera, eskondu nintzaneko jantzi arloteakaz. Arrezkero jostunak nire gorputzaren neurrik ez dabe artu. Ta iñora joan bearrik elduko ez balitz gatxerdi. Baiña illobiratzeren bat edo illoben baten ama besotakoa izan bear dogula ta orduan izaten dira kontuak. Aizta edo koiñaten bategana joan bear jantzi eske. Gona edo galtzerdiak edo zapatak.

Neu txarto bizi! Alan bere ori ez da tamalik andiena emoten daustana. Gure umeak auleriatik ez dabeela urtengo, beti erkiñak izango dirala. Auxe da sarritan loa galdu eragiten daustan atsekabea.

—Bai andrea. Orreik olantxe dira. Baiña zer erru dabe gure nagusiak gu umez bete bagara?

—Ta, umeak munduratzea errua al da bada? Orain arte olangorik zuri entzun barik nengoan. Nik beñepein orretan ez dot ezer erru ta lotsagarrikeriarik ikusten. Jakiña, ori errua bada ez da gure nagusiena. Baiña norena da bada, nirea?

—Bixenta, ez daigun zorakeriarik esan. Ni nazan baiño geiago izan ezik emen obeto urtetan dogula uste dot beste lantegiren batera aldatuta baiño. Asko ez bada bere zer edo zer laguntzen daskue beintzat oneik nagusiok.

Bai, alantxe zan izan bere; zer edo zer laguntzen eutsen, ateko eskaleari ogi zatia edo txoritxiki bat emotean egiten dogu-na laguntza bala. Etxekandrea, noizik bein, etxeko ortuan artzen zituan tomate batzuk edo porruak edo azaren bat edo olango zerbait eroatera joaten jaken. Baita lapikotxu baten artuta gisadu edo koliflor apur bat eroatera bere. Baiña geienetan zer edo zer sobrau jaken eta jaurti bear eben saldea izaten zan, aza saldea edo olango zer edo zer, aprobetxauko ebela ta. Beingoa izan zan danetatik politena: lentejeari ur geiegi jaurti eutsala ta katillukada bi inguru lenteja saldeagaz joan jaken zukua edo, egiñaz gondu edo aprobetxauko ebela ta.

Jakiña, beti arrera ona egiten eutsan Bixenta'k etxekandrea, nai zer edo zer baliokoa ekarri, nai berak atetik urten orduko arraskara jaurti bein baiño geiagotan.

Bixenta'ren etxean bere, benetan zan etxekandrea, Luisa nagusiandrea.

—Zu, Bixenta, neuk begiratuko dautsat lapikoari ta bitartean zer egiñik ez dozu paltako ta zer edo zer egin daikezu.

Ta an asiko zan sua burdiñeagaz arrotu, lapikokoa gatzean ondo ete egoan begiratu, ur apurtxoia jaurti ta abar egiten.

Bixenta gizajoak zer egingo eban bada! Ugazabandreak ziñoan guztia miñez (mingaiñez) beintzat ontzat emon. Orregaitik Luisa'k antxe agertzen zituan bere sentimentuak ziran legez batere azpildura barik.

—Zer Bixenta, izan zara gaur plaza merkatuan?

—Bai, egunero legez; esnea gitxienez araxe ekarten daukue ta.

—Ta arategira?

—Gu arategira joan, zertara? Aspaldiko urte batzutan geienez urtean bitan sartzen da okelea gure etxean: erri jaietan ta gabonetan.

—Noizik bein bada bere jan bear zendukee; zuen umeak makal dagoz.

—Bai andrea, egia diñozu. Gure umeak makal dagoz, bai, ta gaixotuko ez badira geiago ta obeto jan bearra daukeela ondo dakigu ta orixe da gure kezkea. Baiña gure irabaziak ez dira ainbestera eltzen. Ta ez era txarrean dirua jaurtiten dogulako.

—Bai olantxe da. Gaur gauza guztiak gora ta gora doaz eta ez da errez biziten. Baiña, ta auxe da esan nai nebana, gaur goizean arategi ondora urreratu baziña ez zenduan olangorik uste izango. Axe zan nabarmenkeria; ango jendetza okela billa! Ezagun da bai arrantzaleak aste ona izan dabeena. Negu guztian or egon dira jaten eben patata apurra bere zorretan etxeratzen eta antxoba apurra sartu daneko arategiko okela guztiak gixiegi ziran eurentzat. Gu, egunero joaten garanontzat an ez egoan tokirik. Denpora baten okela barik garatu bear ete nintzan bildur izan naz.

Ta milla auziaz jardun ondoren neskamenera jo eban.

—Gaurko neskameak ikastetxetan ikasitako andikiak dirala esan leiteke. Danetatik barregarriena orain daukadana da. Egia esan, lanean ez dauko atxakirik, baiña jai arratsaldetan kalera urteterakoan, aren jantzi ta gertuketak! Lengoan iru birako kollarragaz gelatik ez jatan urten bada! Bai, laster kendu bear izan eban. Gure etxean sekula neskameak kollarragaz ez ebela urten eta neuri emoteko gordeteko, gogor egin neutsan. Begian malkoak zituala laga eustan. Ba-dakit laster iges egingo daustana. Baiña naiago dot neskame barik egon geu aiñean jazten diranetarikoa eukitea baiño. Oraingo martxan bagoaz laster ez da ezagutuko kalean nor dan diruduna ta nor beartsua. Zer ikusteko gagoz oraindik!

Bixenta'k kontu guztiok berbarik atara barik entzun eutsan; noizik bein buruoari apur bat eragin besterik ez.

Baiña Joxe Manuel etxeratzean barre ederrik egiten eben biak Luisa ugazabandarearen kontu ta esanak Bixenta'k barrizatzen. Baiña okela kontu a entzutean senarrak asarre antzean esan eban:

—Zer, eurak egunero okelea jan bear dabe, egunero ez bada bere nai dabeen guztian eta arrantzaleak noizik bein jateko

bere ez al dabe eskubiderik? Ta noiz jango dabe bada irabazten dabeenean izan ezik?

Ta buruari amorruez eragiñaz ixildu egin zan. Ziur, berba gogorrak burura etorriko jakozan baiña iruntsi egin zituan.

Egun baten irribarrez sartu zan Joxe Manuel etxean eun laurlekokoa atzapar puntetan artuta airean zabalduaz erakusten.

—Zer da orren alai etorteko, diru ori arkitu egin al dozu? Arkitu badozu norbaitek galdu dabelako dala ez aztu; bear bada geu baiña beartsuagoren batek. Oiulariari errian pregoia jo daian agintzea izango da zuzenena.

—Ez andrea; ez dago pregoia jo bearrik ez dot arkitu ta. Baiña zelan jaube egin nazan jakitean zeuk bere barre egingo dozu. Ara, etxera be-nentorren eta ugazabandrea balkoitik deika neukan. Joan naz zer bear ete eban eta eun laurlekokoa emon daust kontu auxe esanaz:

—Nire kontu batek ondo urteten baeustan beartsuren bateri eun laurlekokoa emongo neutsala Deun Andoni'ri eskeintza egin neutsan. Ta gauzeak ondo urten daust eta zuekaz gogoratu naz. Nor zuek baiña beartsuagorik? Jakiña, irribarrez eskertu dot eta artu dausat emon daustan dira au.

—Ta barre egiteko gogoia emoten dautsu orrek? Bada, niri ez, niri bestera. Beartsutzat gaukaz. Baiña zergaitik gara gu beartsuak? Bear dogun ainbat ordaintzen ez dautsuelako. Al dabe orrenbeste ta beartuta dagoz gure premiñak betetera. Zerurako bideak errez egiten ditue orreik: Ukar edo limosnatoxoa egin. Baiña euren buruak atzipetuten dabiltz. Jaungoikoa ezin daiteke oren iñuzentea izan. Zuzentasunez geureak diran amar eurak gorde ta gero on andia egingo baileuskun bat emon. Ara ederto gauzak egin!

Egon daitezala lasai; elduko jake kontu estua emon bearko dabeen eguna!

—Ai baiña, ez al dozu nai diru au? Tira bada, neutzat ondo dator. Ortxe nengoa liburu bateri begia jota ta uste barik eskuratuko dot.

—Umeai arrautzatxo bana ezin emonda gagoz eta zeuk eun laurleko liburutan gastau? Ez zagoz toki txarrean! — esanda kendu eutsan Bixenta'k diru papera senarrari.

Biak barrez geratu ziran.

Len esan dogunez ugazabandreak zerbait janari noizean bein eraman edo bialtzen eutsen. Baiña iñoiz sukaldean sobrautako jaki ondokiñak neskameagaz bialtzen eutsezen, eta onetxek naigabeturik eukazan. Neskame arek gitxienez bere senideen artean esango ebala ori ta olan errian zabalduaz eskale arlotetzat eukiko zituela uste eben. Ta ori iñundik al bazan amaitu egin bear zan. Pamilia andia ta irabazi gitxi eukelako beartsutasun gorrian bizi baziran bere itxurazkoak ziran eta alan agertu nai eben.

Joxe Manuel gogortu egin zan. Ugazabandreaki ezer ezin esan baeutsen bere neskameari bai. Urrengo jateko ondokiñakaz neskamea etortean bera etxean arkitzen bazan neskamearen aurrean bertan lapikoa edo zana zalakoa arraskara edo komunera ustuko ei eben.

Baiña orrenbestera eltzeko biderik ez jakon eldu.

Ia amar urte ziran ezkondu zirala baiña etxea erdi utsik euken. Oe ta bearrekoenak ba-eukezan. Baiña komedortxo edo salatxoa bere jantzi nai bada! Ta orain epetan ordaintzeko erreztasunak emoten dituela ta alantxe ekarri zituen salarako traste batzuk.

Andik egun batzutara etxekandrea joan jaken eta ez jakon gogokoa izan salaren jazte a. Beti beartsu ikusi nai zituan kontixu.

—Etxea apaintzea ondo da baiña lenengo sabelari emon bear jako — esan eutsan Bixenta'ri.

Ta geiago ez zan etxe aretan sartu. Ta jakiña ezer bialdu bere ez.

Joxe Manuel'ek irabazten eban alogeragaz ozta-ozta egiten eben txarto jateko bere. Orregaitik beste edozetarako bearre-

koa eben puntu dirua; umeai oiñetakoak edo gizonari txapela erosteko puntu diruen zain egoten ziran. Aldi aretan iru-lau illabetean diru ori barik egozan langilleen erruz; bateri zegokiola edo beste bateri ez zegokiola, bear zan tokira itandu eben argitasun eske. Baiña erdal esakerea dan moduan «Jauregiko gauzak astiro doaz» eta bitartean denporak aurrera.

Lantegi aretako beste langilleen etxeetan bere ez ziran az-tuta egongo puntu kontuagaz baiña Joxe Manuel'en sendian beste berbabiderik ez egoan.

—Joxe Manuel —emazteak esan eutsan— puntuaz zer diño? Oraindik ez da eldu ezer barririk? Len legez bada bere zegaitik ez dozue banatuten dirua?

—Onezkero erantzunak ezin eikeala asko luzatu ta geienak zain egotearen aldekoak diralako.

—Bada, guk ezetara bere ezin daikegu itxaron; zerbait asmau bearko dogu.

—Asmau daikezu —barrez erantzun eutsan gizonak—; bankuren batera su izkillua eskuan eta arpegia estalduta sartu ta diru pilloa kendu.

Zorakeria barik, Joxe Manuel, nik asmauta daukat; biar bertan ugazabandrearengana joango naz eta puntu diruen kontura bosteun laurleko eskatuko dautsadaz.

—Ez neban uste orren ausarta ziñanik; nigaitik aske zara nai dozuna egiteko. Baiña asarre barik eh?

Ta biaramon goizean an egoan aurregunean uste ez eban ikareagaz ugazabandrearen atea kask kask joten.

Neskameak atea iragi eutsan eta bereala eukan sartzeko agindua.

—Zer dakarzu Bixenta?

—Ara bada ugazabandrea. Lau illabetean puntu dirurik ez dogu artu langilleen alkarren arteko konpondu eziñagaitik ta

diru arein kontura zeuk zer edo zer emon al bazeunst. Ba-dakizu, negua gaiñean dogu ta umeak jantzi barik daukadaz.

—Zenbat bear dozu bada?

—Bosteun laurleko inguru.

—Asko iruditu jakon arpegia ipiñi eban Luisa'k baiña emon eutsan eskatutakoa.

—Eskerrik asko ugazabandrea; ez daki zelango mesedea egiten daustan.

Ta berbetan jarraitu eben, bizimodua txarto egoala ta.

—Ez da bada gure gizonak alegiñik egiten ez debelako. Orain, irabazi lagungarri, beste lan bat bere artu dau. Gabeko amarretatik amabiak arte lan egiten dau Iraola'ren ogitegian. Iraola ta nire gizona lagun andiak dira ta zer edo zer lagun-tzearren emon dautso lana.

Bixenta'k illetea jotearren eta bide batez bere gizona goratzearren esandako itzagaitik uste bako erantzun legorra artu eban.

—Gabaz lanera joaten bada ez dau lan asko egingo egunez (Joxe Manuel'en egunezko lantegia Luisa'renekoa zana lendik dakigu.)

Erantzun arek berba barik laga eban Bixenta ta belaunak dardaraka. Ta ez batak eta ez besteak ez eben berbarik egiten eta agur eta eskerrik asko esanaz urten eban Bixenta'k.

Joxe Manuel, jazotakoa jakin ebanean, amorrus jarri zan.

—Lapur arraiok! Zergaitik eurak ez dausku emoten pamiliarako bear doguna? Makiñabat obeto egongo nintzake ogitegira joan barik.

Ugazabandrearen berba areikaz guztia amaitu balitz gatxerdi. Baiña, bai zera! Larunbatean asteko alogera artzera joan zanean beragaz berba egin bear ebala ta apur baten geratzeko esan eutsan nagusiak Joxe Manuel'eri. Ta beste guztiak alde egin ebenean ofizinara deitu eutsan eta jarteko (exeriteko) egindu.

—Zu, Joxe Manuel, jakin dodanez gaberdirarte or beste nun edo nun lanean jarduten ei dozu.

—Bai, alantxe da; Iraola'ren ogitegian.

—Bada, ori ezin daiteke. Noizik beingo kontua balitz, tira, baiña egunero gaberdirarte lanean jarduten dabenak ezin daike egunez bear dan modura lanik egin.

—Nik baietz uste dot. Egunero ordu bi baiño geiago ez dira, amarretatik amabiak arte. Ta gaberditik goizera naikoa den. porarik ba-dago lo egiteko. Illabete da lan orretan asi nintzala ta iñor, zu edo beste zaintzaillerik oartu zarae lan gitxiago egiten dodala? Geure aotik jakin dozuelako zatoz kontu one-gaz. Polita kontua! gaberdirarte edo beranduago arte txurru-tean ibiltan diranentzat ez da zez esanik eta familiarako irabazia zerbait geitu nai dabenari debekau egiten jako.

—Ez noa langille bategaz eztabaidan astera. Auxe da nire esateko guztia: nire lantegian lan egin nai badozu gabeko ori bereala laga bear dozula.

Ez egoan Joxe Manuel nagusiaren agindu ta borondateari aurka egiten oituta baiña bidebakokeria arek odola irakiten ipiñi eutsan eta berba oneikaz erantzun eutsan:

—Lagako dot legeak beartzen banau.

—Aizu, legeak babestuko ez zaituan zer edo zer geugandik ba-dozula ez aztu gero!

Nagusiak, duan lagaten eutsan etxeagaitik berba egin eban eta konturatu zan Joxe Manuel zetzaz ebillen. Ta amorruz jagi zan eta «ez agur eta ez ario» urten eban ofizinatik.

Bereala emaztearen aurrean egoan nagusiagaz euki zituan kontu ta berbak barriztaten.

—Obetoen giñala uste genduanean ona gure zoritxarra.

— emazteak esan eutsan.

—Nungo zoritxarra? Edonun arkituko dot nik lana.

—Bai baiña, ba-dakizu lan kontua ez dala gure buruko miña etxearena baiño.

—Besteak bere arkitzen dabe ta geuk bere, aurreratxoago edo atzeratxoago, arkituko dogu.

—Guztiak etxea arkitu? Ai gizajoa! Urrunera joan barik bere gure lurraldean bertan zenbat atsekabe, zenbat txarto bizite ta asarre, zenbat neska-mutil ezin ezkonduta, zenbat jazoera itun etxea dala edo etxerik ezagaitik? Makiñatxobat etorriko litzakez pozik gure etxe onetara!

—Nai dozuna esango dozu baiña oraingoan ez dau bere-agaz urtengo Luzarreta jaunak.

—Tira Joxe Manuel; gero asko damutuko litzakigun oinkadarik ez daigun emon.

—Ogitegiko lana debekauten badaust ni joan anker orren lantegira? Gaiñera, besterik ez litzake bear ango batek irri ta barre egiteko. Oillotzat artuko nindueke.

—Lasaitu zaitetz. Zuen lantegian bere txotxoloak baiño zentzuneko gizonak geiago izango dira, gogor egitea baiño burua makurtzea gizonago izatea dala aitortuko dabeenak. Gizontasuna ez da buru barik eta itsu-itsuan arpegi emotea, langillea, baketsua, zentzunekoa, diruari begiratzin dakiana, besteen eskubideak ezagutzen dakiana ta abar izatea baiño. Beraz, nor da zuri gizon kontuan ezer arpegira jaurti deikizunik?

—Ez Bixenta, zeruak lurra joko badabe bere ez noa Luzarreta'ren lantegira.

—Entzun nire azkenengo berbak. Familia maite dozu? Sendiagaitik sakrifikaiko ziñake?

—Itandu bearra zeunkan ori? Ez al dot erakutsi orain arte maite dodala sendia ta bere onagaitik alegin guztiak egiten ditudala?

—Orduan oraingoz uxatu zure burutasun orreik familiaren onagaitik. Familiaren onak Luzarreta jaunaren esanetara ma-

kurtzeko eskatzen dautsu. Iñok ez dautsu irririk egingo baiña egingo baleutsu bere ez jaramonik egin.

—Ta, ezin bizita jarraitu bear dogu?

—Oraingoz bai. Baiña ez denpora luzean. Umeak zarrenak urte gitxi barru irabazten asiko dira ta orduan bear-izanai erre-zago arpegia emongo dautsegu, iñoren premiñan ez gara egongo, ez gaitu iñok menpean artuko. Bitartean eroapena.

Joxe Manuel'ek ez eutsala erantzuten, ez eutsala aurka ezer esaten ikusi ebanean irabazle zala konturatu zan Bixenta'k gizonagazko eztabaidan ta musu andi bat emon eutsan bere senarrai.

Ta esan eban:

—Apaldu daigun lasai dogun apurtxoa — ta umeai deituta batu ziran maian eta bedeinkatuaz jan eben gogo onez.

ADABAKIAK

Oarra: Errenderia'ko Ereintza bazkunak 1967'garreneko udan ipiñitako sariketan irugarren saria, milla laurleko, irabazitako ipuiña da au.

Egia esateko, guztia ez da asmatutakoa; bertako kontutxo asko jazotakoak dira.